

University of Groningen

**De concept-Europese Richtlijn Auteursrecht en naburige rechten in de
informatiemaatschappij**

Klugkist, A.C.

Published in:
EPRINTS-BOOK-TITLE

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version
Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:
1999

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Klugkist, A. C. (1999). De concept-Europese Richtlijn Auteursrecht en naburige rechten in de informatiemaatschappij. In *EPRINTS-BOOK-TITLE* Rijksuniversiteit Groningen. Universiteitsbibliotheek.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

De concept-Europese Richtlijn "Auteursrecht en naburige rechten in de informatiemaatschappij". In de bundel *Europese Richtlijn "Auteursrecht in de informatiemaatschappij; gevolgen voor gebruikers, rechthebbenden en providers*, Lelystad : Koninklijke Vermande 1999.

De concept-Europese Richtlijn *Auteursrecht en naburige rechten in de informatiemaatschappij*

Algemeen

Vanmorgen hebt U het nodige gehoord over de concept Richtlijn Auteursrecht van de Europese Commissie. Gesproken is over de nog te verwachten wetgevingsprocedure op Europees niveau en over de mogelijke gevolgen van die Richtlijn voor Nederland. Ik weet niet hoe het U vergaan is, maar zelf wat ik altijd wat somber van zulke bespiegelingen. En dat ligt niet aan de sprekers en al helemaal niet aan de dagvoorzitter. Het ligt aan het onderwerp en natuurlijk vooral aan mijzelf.

Toen ik bij de Universiteitsbibliotheek Groningen in dienst trad, had ik mij dat alles anders voorgesteld. Men had mij verteld dat het werken in een bibliotheek voor iemand met een Letteren-achtergrond zoals ik wel geschikt was. Wat kan een Letteren-mens zich nog meer wensen: een schone omgeving zonder lawaai met een nette klantenkring.

Aan het begin van mijn bibliothecaire loopbaan kreeg ik de bedrijfsvoering in mijn portefeuille: ik moest zorgen dat de bedrijfsprocessen allemaal een beetje ordelijk zouden verlopen. Niet te lange wachttijden, een wat klantvriendelijke benadering en goed op de centjes passen die het College van Bestuur de bibliotheek toedacht.

Maar kort na mijn aantreden bleek het noodzakelijk overal beeldschermen neer te zetten. Al gauw zagen ik en de bibliotheek groen van alle beeldschermen. In snel tempo werd het ene na het andere bedrijfsproces geautomatiseerd. Midden negentiger jaren komt dat in zekere zin wat tot rust. Maar zie aan: de wetenschappelijke informatie wordt onbetaalbaar en als je daardoor in onvoldoende mate informatie kunt aanschaffen, wat is dan nog het nut van automatisering en informatisering? En of dat alles al niet erg genoeg was, begon – zo beleef ik dat althans emotioneel - in de negentiger jaren iedereen over auteursrecht te zeuren. Van nature heb ik geen affiniteit met dat onderwerp. Als ik 's avonds gezellig voor de open haard zit, denk ik nooit: laat ik nu eens een boek over auteursrecht gaan lezen. Eigenlijk wil ik helemaal niets van auteursrecht weten.

Toch kun je als bibliothecaris niet meer om het auteursrecht heen. We worden redelijk betaald voor ons werk, hoewel altijd alles beter kan, zoals mij vroeger reeds als kind al werd geleerd. Dus niet kinderachtig doen en zeuren, als je je toch in dat onderwerp moet verdiepen. En als je gevraagd wordt daarover een voordracht te houden, moet je geen nee zeggen.

Het auteursrecht

In de brochure *Informatie over auteursrecht* van de Stichting Auteursrechtmanifestaties valt op pag. 5 te lezen: *Als schrijver heeft U auteursrecht op Uw verhalen. Dat recht stelt U in staat uit Uw werk (financieel) profijt te trekken.* In mijn praktijk, die van de universiteit en de universiteitsbibliotheek, spelen echter bij de discussies over het auteursrecht de economische en de persoonlijkheidsbelangen van het individu eigenlijk maar een ondergeschikte rol en gaat het in feite altijd om economische belangen van ondernemingen/ uitgeverijen.

Dat is, omdat auteurs van wetenschappelijke publikaties niet leven van de opbrengst daarvan; die opbrengst is - uitzonderingen daargelaten - te verwaarlozen. Zij leven van het salaris dat de universiteit hun betaalt. De economische belangen van wetenschappelijke publikaties liggen niet zo zeer bij de auteurs, als wel bij de uitgevers. Voor de auteurs is het belang van hun publikaties gelegen in de wetenschappelijke erkenning en waardering die zijn hopen te krijgen; daarvoor hebben zij de uitgevers nodig, omdat die bij uitstek in staat zijn om met hun apparaat en expertise een maximale bekendheid aan die publikaties te geven.

Die situatie hangt samen met de wetenschappelijke informatieketen, U allen welbekend en waarover ik hier niet verder zal uitweiden, behalve de opmerking dat de (universitaire) auteur aan het begin van die keten staat en de universiteit aan het einde in die zin, dat zij de publikaties van de uitgevers koopt. Daarbij betaalt zij voor wetenschappelijke tijdschriften dikwijls niet een abonnementsprijs die voor particulieren geldt, maar doorgaans een veel hoger institutioneel tarief. Aan dat tarief ligt wel de gedachte ten grondslag dat meer dan een persoon binnen de universiteit het tijdschrift zal raadplegen. Die institutionele abonnementsprijs heeft daardoor enigszins het karakter van een licentie.

Nu wordt onze samenleving steeds gecompliceerder en in bepaalde opzichten ook kostbaarder. Dat geldt wel in het bijzonder voor de informatievoorziening die tegenwoordig niet meer alleen is gebaseerd op gedrukte informatie, maar tevens op elektronische. Een deel van die informatievoorziening wordt verzorgd door profit-organisaties, die aan hun verplichtingen jegens hun aandeelhouders evenveel waarde lijken te hechten als aan de intrinsieke waarde van het uitgeef-vak, met als gevolg prijsstijgingen, die zo torenhoog zijn dat ze een directe bedreiging beginnen te vormen voor de continuering van de uitgeef-activiteiten.

De grenzen van de mogelijkheden zijn op dit moment nagenoeg bereikt en misschien zelfs al wel overschreden. Het niveau van de wetenschappelijke informatievoorziening bij universiteiten in en buiten Nederland wordt bedreigd. Geen enkele universiteit in ons land is nog goed in staat haar onderzoekers toegang te garanderen tot de belangrijkste gegevens die zij voor hun onderzoek nodig hebben. Mijn verwachting is dat de budgetten voor collectievorming in Nederland de komende jaren op zijn best een licht stijgende tendens zullen (blijven) vertonen, de aantallen aangeschafte publikaties een (sterk) dalende en het interbibliothecaire leenverkeer dientengevolge een (snel) stijgende.

Tegen die achtergrond beleef ik de tegenwoordige discussies over het auteursrecht. Ik zal dat toelichten: Dat auteursrecht er toe moet dienen dat geen inbreuk wordt gemaakt op de

persoonlijke belangen van de auteur is evident, niet alleen in wetenschappelijke, culturele en maatschappelijke zin, maar ook in economisch opzicht. Dat geldt ook voor uitgevers die het financieel risico nemen een bepaald werk uit te geven. Maar dat het auteursrecht een wapen wordt in de strijd om het behouden van een goede marktpositie draagt natuurlijk oneigenlijke elementen in zich, zeker als elementen als monopolie-vorming en hoge winstmarges daarbij een belangrijke rol spelen. Ik kan mij in ieder geval niet aan de indruk onttrekken dat die laatste elementen een rol spelen bij de verbreding, het uitdijen van het auteursrecht in een digitale omgeving.

World Intellectual Property Organisation/ Groenboek Europese Commissie

Dat het auteursrecht te zeer dreigt uit te dijen, bleek tijdens de eind 1996 gehouden diplomatieke conferentie in Geneve in het kader van de World Intellectual Property Organisation (WIPO). Daar werd gediscussieerd over een mogelijk protocol bij de Berner Conventie, het internationale verdrag inzake intellectueel eigendomsrecht. De internationale wetgeving inzake auteursrecht dreigde toen de verkeerde kant op te gaan. Bekeken werd of en zo ja, in welke mate het auteursrecht en aanverwante rechten gelet op de moderne ontwikkelingen zouden moeten worden herzien. Een van de ernstigste bedreigingen die van het ontwerp-verdrag uitging betrof een voorgesteld artikel, dat in beginsel iedere tijdelijke opslag van werken in computergeheugens onder het uitsluitend recht van de auteursrechthebbende dreigde te brengen. Hierdoor zou transporteren en ontvangen van informatie in een digitale omgeving als een reproductie in auteursrechtelijke zin gaan gelden. Ook reproductie van informatie op een computerscherm zou zo problematisch worden: raadpleging door een bibliotheekgebruiker van een digitaal opgeslagen werk zou als exploitatiehandeling gelden. Hetzelfde zou gelden voor het verzenden van informatie via E-mail of via de netwerkinfrastructuur van het interbibliothecaire leenverkeer.

Het protocol bij de Berner Conventie was even problematisch als het ongeveer in diezelfde tijd gepubliceerde *Groenboek inzake auteursrecht en naburige rechten in de informatiemaatschappij* van de Europese Commissie. Beide stukken waren geschreven vanuit de optiek en in het belang van de producenten en exploitanten van auteursrechtelijk beschermde informatie. Al te zeer werd voorbij gegaan aan het maatschappelijk belang van goede, laagdrempelige toegang tot informatie.

Tijdens de WIPO-conferentie maakten vele landen bezwaar tegen de desbetreffende voorstellen. Het resultaat hiervan was dat in het WIPO Auteursrechten Verdrag wordt bevestigd dat een wetgeving noodzakelijk is, die oog heeft voor een juiste balans tussen de rechten van de auteurs en de auteursrechthebbenden en het bredere publieke belang, in het bijzonder dat van onderwijs en onderzoek. Dit uitgangspunt werd ook van toepassing geacht op elektronische informatie.

Position paper van de IFLA

Deze niet ongunstige uitkomsten van de WIPO-conferentie waren mede te danken aan de mondiale bibliothecaire stellingname. Een belangrijke rol daarbij werd gespeeld door de IFLA, de International Federation of Library Associations and Institutions, die in de zomer van 1997 een *Position Paper on Copyright in the Electronic Environment* publiceerde. In dit paper werd

betoogd dat bibliotheken voor het vrije gebruik van informatie op willen blijven komen, omdat dat moet worden gezien als een fundamenteel mensenrecht, een fundamenteel recht van de samenleving. Bibliotheken zijn verantwoordelijke intermediairs tussen rechthebbenden en eindgebruikers van informatie. Zij nemen het auteursrecht serieus, ook in de digitale omgeving, maar moeten er ook voor zorgen dat er geen kloof ontstaat tussen hen die informatie kunnen betalen en hen die dat niet kunnen. Daartoe dienen zij – aldus de IFLA – te kunnen blijven beschikken over de auteursrechtelijke privileges die hun daartoe zijn toegekend. Principieel dienen de privileges onafhankelijk van het type informatiedrager te gelden, zolang voorkomen kan worden dat op onverantwoorde wijze inbreuk wordt gemaakt op de economische belangen van de auteursrechthebbenden.

In concreto verwoordde de IFLA het standpunt van de bibliotheek als volgt: *For works in digital format, without incurring a charge or seeking permission, library users should be able to: read, listen to, or view publicly marketed copyright material privately, on site or remotely; browse publicly available copyright material, copy, or have copied for them by a librarian, a reasonable proportion of a digital work in copyright, for personal or educational use.*

De concept-Europese Richtlijn Auteursrecht en naburige rechten in de informatiemaatschappij

Liep de WIPO-conferentie goed af, daarmee bleken de bedreigingen voor de informatievrijheid niet van de baan, althans zeker niet in Europa gelet op de inhoud van het voorstel voor een *Richtlijn betreffende de harmonisatie van bepaalde aspecten van het auteursrecht en de naburige rechten in de Informatiemaatschappij* (Richtlijn auteursrecht en naburige rechten in de informatiemaatschappij), dat eind 1997 door de Europese Commissie is gepubliceerd. De concept-Richtlijn heeft o.a. als doel de morele en economische belangen van auteurs en rechthebbenden te beschermen. Daar kan niemand op tegen zijn, althans zo lang de bescherming van de toegang tot informatie daardoor niet op ernstige wijze in het gedrang komt, hetgeen wel het geval dreigt te zijn, indien de concept-richtlijn onverkort zou worden aangenomen. In de concept-richtlijn wordt niet voldoende rekening gehouden met de maatschappelijke rol van de wetenschappelijke en de openbare bibliotheken als gevolg van een (te) vergaande auteursrechtelijke bescherming van informatie.

Het Europese Bureau van Bibliotheekorganisaties EBLIDA heeft in reactie op de concept-richtlijn een position paper geschreven, waarin de kritiek van de Europese bibliotheken wordt verwoord. EBLIDA stelt onder andere dat het richtlijnvoorstel onvoldoende ruimte laat voor wettelijke beperkingen op het auteursrecht ten gunste van de bibliotheken en hun gebruikers. Lidstaten mogen alleen “**in welbepaalde gevallen**, de reproductie, niet gericht op direct of indirect economisch of commercieel voordeel, door voor het publiek toegankelijke instellingen” van het reproductierecht uitzonderen.. Het richtlijnvoorstel bevat een opsomming van wettelijke beperkingen die - één uitzondering daargelaten (tijdelijke reproductiehandelingen voor een technisch procédé met als enig doel het gebruik van een werk mogelijk te maken) - door de lidstaten **mogen** worden geïmplementeerd. De door het voorstel beoogde harmonisatie van het auteursrecht binnen de EU wordt door zo’n formulering niet bevorderd. Er bestaan geen garanties dat iedere lidstaat alle toegestane beperkingen ook daadwerkelijk zal implementeren. In plaats van het werkwoord “mogen” dient in de concept-richtlijn vaker het werkwoord “dienen” te worden gebruikt.

Verder stelt EBLIDA dat het richtlijnvoorstel ten onrechte voor bibliotheken niet voorziet in uitzonderingen krachtens het recht op mededeling aan het publiek. Zo lijkt het in de bibliotheek bekijken van digitale informatie machtiging te behoeven van de auteur(s)rechthebbende). Verder plaatst EBLIDA kritische kanttekeningen bij allerlei formuleringen in het richtlijnvoorstel:

- Academische, bijzondere of educatieve bibliotheken zouden buiten de begripsomschrijving van “voor het publiek toegankelijke instellingen” kunnen vallen.
- De definitie “gebruik uitsluitend als toelichting bij het onderwijs of ten behoeve van het wetenschappelijk onderzoek.....” sluit andere onderwijskundige doelen en ander niet-wetenschappelijk onderzoek uit.
- Uitzonderingen die gelden voor visueel gehandicapten sluiten mensen met andere handicaps (dyslexie en vergelijkbare leermoeilijkheden) uit

De door EBLIDA naarvoren gebrachte standpunten worden onderschreven door de **FOBID Juridische Commissie**, een commissie die in ons land belangrijk werk verzet met betrekking tot het beleid en de (politieke) opiniebeoordeling op het gebied van auteursrechten en de daarmee samenhangende problematiek van toegang tot informatie. FOBID is de Federatie van Organisaties in het Bibliotheek-, Informatie- en Documentatiewezen. In de FOBID Juridische Commissie werken de Bestuurscommissie Innovatie Wetenschappelijke Informatievoorziening (IWI) van SURF, het Samenwerkingsverband van Universiteitsbibliotheken, de Koninklijke Bibliotheek en de bibliotheek van de KNAW (UKB), het Nederlandse Bibliotheek- en Lectoraat (NBLC) en de Nederlandse Vereniging van Bibliothecarissen (NVB) nauw met elkaar samen. Op 29 juli 1998 heeft de FOBID Juridische Commissie het position paper van EBLIDA met een begeleidende brief toegezonden aan de Nederlandse Europarlementariërs en een aantal Nederlandse kamerleden en ambtenaren. Wie goed geïnformeerd wil worden over de vele bewegingen die er rondom het auteursrecht gaande zijn, adviseer ik de uitstekende website van de FOBID Juridische Commissie te raadplegen ([http:// www.surfbureau.nl/fobid/home.html](http://www.surfbureau.nl/fobid/home.html)).

LIBER – European Library Declaration

In augustus 1998 deed LIBER, de Ligue des Bibliothèques Européennes de Recherche, een beroep op de Europese Commissie en de regeringen binnen de Europese Unie om toch vooral alle wettelijke mogelijkheden die het WIPO Auteursrechtenverdrag biedt aan te grijpen om zo evenwichtige auteursrechtelijke regelingen tot stand te brengen. LIBER acht het een maatschappelijk belang dat voor iedere burger goede toegangsmogelijkheden tot gedrukte en elektronische informatie verzekerd worden. Zij ziet dit als een belangrijke voorwaarde voor de bevordering van de economische ontwikkelingen en het welzijn binnen de Europese Gemeenschap. De beschikbaarstellingsfunctie van de bibliotheek (inclusief het interbibliothecaire leenverkeer) mag ook in een digitale omgeving niet in gevaar komen. LIBER wijst erop dat het sinds het ontstaan van de Berner Conventie aan het begin van deze eeuw in de internationale wetgeving algemeen geaccepteerd is dat binnen het auteursrecht voorzieningen zijn getroffen om ten behoeve van educatie, onderwijs en onderzoek vrije toegang tot informatie te garanderen. Beperkingen van en uitzonderingen op het auteursrecht worden breed en ruim geaccepteerd zolang geen inbreuk werd gemaakt op de normale exploitatie-mogelijkheden van (wetenschappelijke) literatuur of op de belangen van de auteur of de auteursrechthebbende, aldus de LIBER-verklaring. Dit moet zo blijven. LIBER constateert dat in de Europese concept-richtlijn met de

mogelijkheden die het WIPO Auteursrechtenverdrag biedt op een uiterst restrictieve wijze wordt omgegaan. Zij tekent hier krachtig verzet tegen aan en waarschuwt voor de negatieve gevolgen.

Nota auteursrecht en nieuwe media

Het Ministerie van Justitie heeft in november 1997 aan de Commissie Auteursrecht een advies gevraagd inzake het auteursrecht. Ongeveer een half jaar geleden werd dit advies, getiteld “*Advies over auteursrecht, naburige rechten en de nieuwe media* (dat wil zeggen: digitale informatiedragers)” ontvangen. In het advies wordt zowel ingegaan op de WIPO-verdragen als op de concept-richtlijn van de EC.

De Commissie Auteursrecht onderkent dat er in het gebruik van nieuwe media en de regelgeving dienaangaande allerlei gevaren schuilen. Enerzijds bestaat het gevaar dat deze media in een tel perfect en volledig worden gekopieërd en verzonden. Anderzijds is het niet ondenkbaar dat de toegang tot informatie technisch volledig wordt afgegerendeld of wordt verbonden aan eenzijdig opgelegde voorwaarden.

De commissie constateert dat er inmiddels wereldwijd consensus over bestaat dat het auteursrecht en de naburige rechten op grond van overwegingen van rechtvaardigheid en maatschappelijk nut in beginsel van toepassing dienen te zijn op de nieuwe media. In het algemeen belang en ter bescherming van belangen van anderen dan de rechthebbenden zijn beperkingen op deze rechten nodig. De commissie vraagt zich af of niet veel meer moet worden gestreefd naar het formuleren van technologie-onafhankelijke, normatieve wetgeving.

Zij is van mening dat bibliotheken een belangrijke rol spelen waar het gaat om het bieden van een laagdrempelige toegang tot informatie. Die rol gaat ook op voor de nieuwe media, maar zij moet afgewogen worden tegen de gevolgen die dit kan hebben op de normale exploitatiemogelijkheden van beschermd materiaal. Gewaakt moet worden tegen het ontstaan van een vervangende commerciële exploitatie in of door de bibliotheek. Zij meent dat voor bepaalde handelingen toestemming nodig is van de rechthebbende, zoals het gelegenheid geven tot een door de gebruiker digitaal verveelvoudigen van beschermd materiaal in digitale vorm, het online digitaal verzenden van beschermd materiaal tussen bibliotheken, het op aanvraag verschaffen van een drager met beschermd materiaal in digitale vorm en het online laten raadplegen van beschermd materiaal buiten de bibliotheek. Auteursrechtelijke aanspraken van bibliotheken dienen evenwel nader wettelijk te worden verankerd, zoals thans het geval is ten aanzien van het uitlenen. Rechthebbenden moeten bereid zijn onder redelijke voorwaarden toestemming voor toegang tot informatie te verlenen. Bepaalde handelingen die voor het goede functioneren van bibliotheken essentieel zijn dienen naar de mening van de commissie niet afhankelijk te zijn van voorafgaande toestemming van rechthebbenden, onverminderd eventuele vergoedingen.

De commissie laat zich op verschillende plaatsen kritisch over het richtlijnvoorstel uit. Zij stelt dat het voorstel wat betreft de beperkingen allerlei vraagtekens oproept. Veel beperkingen verdwijnen of worden ingeperkt zonder dat duidelijk is waarom deze de werking van de interne markt negatief beïnvloeden. Als een bezwaar wordt gezien dat het optionele karakter van vrijwel alle voorgestelde beperkingen niet bevorderlijk is voor de Europese harmonisatie van de regelgeving/wetgeving.

De Commissie Auteursrecht stelt verder dat een wettelijke verankering is op zijn plaats van aanspraken van bibliotheken op verveelvoudiging voor archiverings- en/of conserveringsdoeleinden en het maken van reserve-kopieën, op het gebruik ten behoeve van catalogisering, rangschikking en beschikbaar maken voor toegang. Het zonder direkt of indirect economisch voordeel ter plaatse van de bibliotheek raadplegen van beschermd materiaal dient vrij te zijn. Wat dit betreft schetst zij een tweetal mogelijke scenario's. Nadere afspraken dienen te worden gemaakt tussen bibliotheken enerzijds en rechthebbenden en uitgevers anderzijds.

Het NUV/WPU – IWI-convenant.

Aan het einde van dit artikel wil ik nog kort ingaan op de contacten die in ons land het afgelopen jaar zijn gelegd tussen de Groep Wetenschappelijke en Professionele Uitgevers van de Nederlandse Uitgevers Vereniging (NUV/WPU) en de Bestuurscommissie IWI (Innovatie Wetenschappelijke Informatievoorziening) van SURF, omdat dat enkele interessante raakvlakken met het auteursrecht heeft. NUV/WPU en IWI voeren, daarbij geadviseerd door een tweetal bibliothecarissen van het samenwerkingsverband UKB, overleg over toegang tot digitale informatie. Dat overleg heeft in de zomer van 1998 geleid tot de gezamenlijke opstelling van een convenant voor het afsluiten van licenties voor elektronische informatie (met name elektronische tijdschriften) en een proef met volledig elektronisch interbibliothecair leenverkeer tussen UKB-bibliotheken.

Hoofdpunten uit dit convenant zijn:

- de uitgevers en de universiteiten streven ieder vanuit hun eigen invalshoek naar een ruime en onbelemmerde toegang tot informatie voor door licenties geautoriseerde gebruikers.
- er moet worden gestreefd naar evenwichtige bedrijfseconomische modellen en prijzen die instellingen zich in redelijkheid kunnen veroorloven.
- substantiële en systematische reproductie en terbeschikkingstelling van de beschikbaar gestelde informatie aan derden, zodanig dat dit de exploitatiemogelijkheden van de uitgever schaadt, is niet toegestaan.
- geautoriseerde gebruikers hebben vrij toegang tot de informatie waarop de licentie betrekking heeft. Geautoriseerde gebruikers zijn:
 - a) degenen die op enigerlei wijze aan de instelling die de licentie heeft afgesloten gelieerd zijn;
 - b) zij de informatie wensen te gebruiken voor wetenschappelijk onderwijs of onderzoek of voor maatschappelijke dienstverlening van niet-commerciële aard;
 - c) derden, doch uitsluitend binnen de bibliotheek (zonder administratieve verplichtingen) en uitsluitend ten behoeve van wetenschappelijk onderzoek, onderwijs of eigen gebruik van niet-commerciële aard.
- externe gebruikers buiten de bibliotheek krijgen geen open toegang tot auteursrechtelijk beschermde informatie.

NUV en IWI hebben afgesproken dat de bibliotheken van het Samenwerkingsverband UKB elkaar in het kader van de verzorging van hun interbibliothecaire leenverkeer bij wijze van proef elektronische documenten (artikelen) op basis van file transfer mogen toezenden. Zij behoeven dus van een elektronisch opgeslagen artikel niet eerst een print te maken om deze

vervolgens per post of gescand te verzenden, maar mogen dat artikel downloaden en direct elektronisch verzenden. Tijdens het experiment zal worden bekeken of dit van aanmerkelijke invloed is op het volume van het gangbare interbibliothecaire leenverkeer. De logistieke en organisatorische consequenties van dit experiment, die niet gering zijn, worden momenteel op projectbasis uitgewerkt.

Een complicatie voor de uitvoering van het experiment is dat slechts een zeer klein aantal universiteitsbibliotheken met Nederlandse uitgevers licenties op elektronische tijdschriften heeft afgesloten. De meeste kunnen zich dergelijke licenties financieel niet permitteren. Weliswaar zijn of worden met uitgevers als Elsevier Science en Kluwer Academic Press intensief onderhandelingen gevoerd, maar deze hebben nog niet tot zodanige resultaten geleid dat de beoogde proef met succes over de volle breedte van de Nederlandse universiteiten kan worden uitgevoerd. Interbibliothecair leenverkeer op basis van elektronische files zal daarom vooralsnog sporadisch plaatsvinden en daardoor in feite nog geen of slechts zeer weinig invloed hebben op de standaard-werkwijze en het volumen van het leenverkeer tussen universiteitsbibliotheken.

Conclusies en aanbevelingen

Op dit moment is onduidelijk hoe de uiteindelijke besluitvorming ten aanzien van de concept-Europese richtlijn zal uitvallen. Hoop doet leven. Ik hoop voor de universitaire wereld, de samenleving en de bibliotheken in ieder geval op het volgende:

- De wetgever moet aan bibliotheken ook in de digitale omgeving de ruimte om hun taak de samenleving toegang te geven tot informatie naar behoren te vervullen. Het vrije verkeer van informatie is van belang voor het democratisch gehalte van de samenleving. Daarbij zijn een laagdrempelige toegang tot informatie en een breed onafhankelijk informatie-aanbod.
- Het auteursrecht dient in principe technologie-onafhankelijk te zijn of moet op evenwichtige wijze meegroeien met de nieuwe ict-ontwikkelingen zonder onjuiste en onnodige belemmeringen op te leveren
- Het auteursrecht mag niet worden misbruikt als instrument ter maximalisering van de economische exploitatie-mogelijkheden van informatie.
- Ook in een digitale omgeving moet het recht worden erkend op beschikbaarstelling, leenverkeer en documentleverantie voor onderwijs- en of onderzoekdoeleinden. Hieronder vallen ook zaken als inzien, grasduinen/browsen en doorbladeren. Het moet bibliotheken eveneens toegestaan zijn voor gebruikers kopieën te maken van een beperkt gedeelte van digitaal materiaal ten behoeve van hun eigen oefening, studie of gebruik.
- Het recht op ontsluiten en veredeling (verwijzende informatie, moderne ontsluitingstechnieken) moet worden erkend. Het toevoegen van ontsluitende informatie aan primaire informatie mag niet onder het verbodsrecht van de auteur vallen.
- Overheidsinformatie moet vrij blijven van auteursrecht zonder monopolies of exclusieve licenties.
- Het recht op openbaarheid dient te worden onderschreven. Iedere burger heeft recht op toegang tegen redelijke voorwaarden tot informatie die eenmaal openbaar is gemaakt. Het publieke domein moet gratis blijven.
- Het moet bibliotheek- en archieforganisaties zijn toegestaan digitale kopieën te maken ten behoeve van archivering/ conservering/ bewaring

A.C. Klugkist, 15 februar 1999